

DOI: 10.34015/2523-4552.2020.1.01
УДК 343.8

*Денисова Т. А.,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
член Президії ГО «Всеукраїнська асоціація
кримінального права»
ORCID: 0000-0003-4346-4502*

ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА АМБІТНІ ПРОГРАМИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ВІД ЗАКОНОДАВСТВА ДО КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Немає сумніву, що достатньо було б змінити причини,
що керують нашою соціальною системою,
щоб змінилися також і сумні результати
(Адольф Кетле)*

*Для інтенсивного і стабільного розвитку
мало лише твердих, об'єктивних факторів.
Вони мають бути підкріплені факторами м'якими
– людською увагою та мотивацією
(Ярослав Грицак)*

У статті надається в узагальненому виді перелік проблем, які постають перед кримінально-виконавчою системою України в період нового витка її реформування. Піддаються аналізу ідеї, узагальнені думки керівництва Міністерства юстиції України, науковців та практичних працівників, котрі свідчать про оновлення курсу або, навпаки, гальмування окремих процесів. Окреслено основні питання кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики. Визначено шляхи першочергових дій: від законодавчого оформлення діяльності кримінально-виконавчої системи, функціонування процесу виконання та відбування покарань до кадрового забезпечення.

Ключові слова: кримінально-виконавча система; кримінально-виконавча політика; реформування; засуджені; персонал.

В статье обобщен перечень проблем, стоящих перед уголовно-исполнительной системой Украины в период нового витка ее реформирования. Анализируются идеи, мнения руководства Министерства юстиции Украины, научных и практических работников, свидетельствующие об обновлении курса или, наоборот, торможении отдельных процессов. Определены основные вопросы уголовно-правовой и уголовно-исполнительной политики. Названы пути первоочередных действий: от законодательного оформления деятельности уголовно-исполнительной системы, функционирования процесса исполнения и отбывания наказаний до кадрового обеспечения.

Ключевые слова: уголовно-исполнительная система; уголовно-исполнительная политика; реформирование; осужденные; персонал.

Постановка проблеми. Перехід України до оновлення політичних та соціально-економічних відносин, визнання пріоритету прав і свобод людини, ратифікація низки міжнародно-правових документів у цьому напрямі, а також поступове проведення реформи правосуддя обумовили принципово нові концептуальні підходи до діяльності кримінально-виконавчої системи. Зокрема, це намагання скоротити чисельність адміністративного апарату Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС), пілотне рішення щодо умов тримання під вартою та впровадження ефективних засобів захисту, запровадження «цифрового покарання» (автоматичний арешт рахунків боржників), підняття виконання Закону України «Про пробацію» на належний рівень (у т.ч. онлайн-навчання для персоналу ДКВС та органу пробачії України) та ін.

Разом із тим дослідження та аналіз процесу виконання й відбування покарання вказує на відсутність узгодженості між кримінально-правовою і кримінально-виконавчою політикою. Також наявні непоодинокі порушення прав засуджених, коли майже щорічно засуджені стають жертвами злочинних посягань як з боку осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, так і інших осіб, зокрема персоналу виправних та виховних колоній. Нестійкість теоретичних підходів до законотворчості, проблеми у порядку функціонування кримінально-виконавчої системи (далі – КВС) неминуче призводять до ускладнень процесу виконання та відбування покарань. Не

можна оминати й питань, котрі пов'язані із недофінансуванням системи, особливо виправних та виховних колоній, їх медичним забезпеченням. Особливої уваги заслуговують проблеми соціального захисту персоналу тощо.

Якщо роки незалежності нас чомусь і навчили, так це того, що не можна керуватися трендами лише революційних процесів, приймати поспішні політичні рішення без врахування економічних і соціальних проблем, відкидати думку громади, сліпо використовувати досвід інших країн без аналізу українських реалій. Сьогодні, безумовно, масштабне реформування кримінально-виконавчої політики дасть змогу отримати новий імпульс для оновлення КВС, у т.ч. завдяки досягненням науки, формуванню й упорядкуванню діяльності системи, заповненню існуючих прогалин у законодавстві і практиці його застосування. При оцінці перспектив хоча б майбутнього десятиліття варто відмовитися від простої екстраполяції наявних тенденцій в майбутнє і окреслити, або хоча б висловити, міркування про можливі майбутні повороти в розвитку КВС України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи сучасний стан проблем щодо законодавчого забезпечення функціонування КВС, процесу виконання та відбування покарань, загалом кримінально-виконавчого права, можна впевнено стверджувати, що ці питання хоча й не займають ключових місць, проте час від часу викликають занепокоєння як у державі, так і у суспільстві.

Безумовно, що до вирішення проблем кримінально-виконавчого права та законодавства прикута увага науковців, що знайшло відображення у працях К. Автухова, В. Батиргарєєвої, Л. Багрія-Шахматова, Є. Бараша, І. Богатирьова, В. Голіни, І. Даньшина, С. Денисова, О. Джузи, В. Дрьоміна, А. Закалюка, Ю. Кернякевич-Танасійчук, І. Колба, І. Копотуна, О. Костенка, О. Крикушенка, О. Литвинова, В. Меркулової, В. Пальченкової, М. Пузирьова, Г. Радова, О. Сокальської, А. Степанюка, В. Трубникова, Д. Ягунова, І. Яковець та інших дослідників. Так, К. Автухов є автором публікацій з питань реалізації кримінально-виконавчої політики. Крім того, науковець має досвід експертної діяльності, зокрема, у проєктах «Посилення ролі громадського суспільства у захисті прав уразливих груп засуджених в Україні» та «Подальша підтримка пенітенціарної реформи».

Є. Ю. Бараш, І. Г. Богатирьов, В. В. Голіна, С. Ф. Денисов, О. М. Джуза, А. П. Закалюк, І. Г. Колб, О. Г. Крикушенко, І. С. Яковець та ін. вказували на проблеми у функціонуванні КВС, важливості розробки концептуальних засад її реформування тощо. Зокрема, Є. Ю. Бараш зазначає: «Незважаючи на те, що реформування і розвиток ДКВС України та пробації мають постійний характер і тривають досі, говорити про їхній 100 % результат та успішне завершення, на жаль, не доводиться. Основну увагу сьогодні варто приділити таким аспектам: удосконаленню законодавчої бази; запровадженню та розвитку психокорекційної роботи, соціальної реабілітації та інтеграції в суспільство; покращенню умов тримання; переходу від статичної до динамічної

безпеки; розвитку кадрової політики та соціального захисту персоналу; медичному забезпеченню; впровадженню нових, ефективніших методів виконання покарань та інших заходів кримінально-правового впливу, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства; зміні підходу до створення та розвитку виробництва; розвитку професійних навичок у засуджених через залучення до праці; запровадженню повноцінної системи загальноосвітнього та професійно-технічного навчання; розвитку взаємодії з державними, міжнародними, неурядовими, релігійними організаціями, засобами масової інформації» [1, с. 14].

Вагомий внесок у розробку проблем запобігання рецидивній злочинності взагалі та питанням виконання й відбування покарань зокрема внесли О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва та О. М. Литвинов. У статтях та монографіях ними піднімаються проблеми аналізу методологічних засад та практики функціонування соціально-правового механізму протидії рецидивній злочинності, визначення шляхів його удосконалення, впливу тривалих строків покарання на рівень рецидиву тощо.

Багато років займаючись питаннями кримінально-виконавчого права, мною також неодноразово акцентувалась увага на необхідності виваженого підходу до процесу реформування КВС, узгодженості кримінально-виконавчої політики з кримінально-правовою, у тому числі у сфері законодавчого забезпечення тощо [4; 5; 6; 7; 8; 9].

Незважаючи на згадані численні прізвища науковців та їх здобутки, вважати проблему теоретич-

них і практичних розробок заявленої теми вичерпаною поки не можна, оскільки постійний розвиток суспільства ставить перед сучасними вченими-правознавцями нові питання, які потребують як теоретичного осмислення, так і практичного втілення. Отож, питання стану, тенденцій розвитку КВС, координації кримінально-виконавчої та кримінально-правової політики постійно привертають до себе увагу. Сьогодні, як ніколи, актуальною є теза про те, що політика в сфері реалізації покарань має бути спрямована на використання можливостей не тільки держави, а й суспільства та його громадян. Разом із тим серед учених та практиків періодично виникає дискусія стосовно того, наскільки сучасні тенденції реформування КВС відповідають потребам у сфері забезпечення правопорядку. Така ситуація пояснюється несприятливими фінансово-економічними умовами, в яких почались і протікають реформи, неготовністю багатьох органів і посадових осіб ефективно використовувати свої адміністративні та інші ресурси.

Постановка завдання. На основі комплексного аналізу загально-теоретичних і галузевих проблем кримінально-виконавчого права та правозастосовної практики сформулювати сучасний погляд на процеси реформування кримінально-виконавчої системи, уточнити їх місце і роль у правовій дійсності, виробити рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення окремих положень діяльності КВС.

Виклад основного матеріалу. Глобальні зміни у суспільно-політичному та економічному житті України, її перемоги та поразки за роки незалежності суттєво вплива-

ють на стан злочинності в країні, а отже, і на кількість засуджених осіб, котрі відбувають покарання в системі кримінально-виконавчих установ. Особливого загострення ці проблеми набули в останні роки. Як зазначають науковці, політика у сфері боротьби зі злочинністю, яка проводилась в країні, не досягла суттєвого зменшення злочинів. Транснаціональна злочинність, рейдерство, багатомільйонне розкрадання, «розквіт» корупції, загальнокримінальні злочини – це реалії сьогодення. Сучасна злочинність викликає неабияке занепокоєння у суспільстві, оскільки від стабільності у державі, дотримання рівня законності, правових норм залежить безпека кожного громадянина. Відтак, політика держави у кримінально-правовій та кримінально-виконавчій сферах потребує особливої уваги. Треба зазначити, що особливе місце в цій системі займають законодавчі акти, важливість й та необхідність яких щодо захисту прав і свобод людини й громадянина є безспірною.

Зрозуміло, що законодавство повинно забезпечити неухильне виконання тих прав і свобод громадян, правозахисних механізмів, що закріплені у Конституції України. Сьогодні ми спостерігаємо глибинні й амбіційні напрями у реформуванні кримінального законодавства України. Якщо декілька років тому спостерігалися дискусії щодо того, бути чи ні юридичній особі суб'єктом злочину, чи є потреба у впровадженні кримінальних проступків, чи потрібне оновлення Кримінального кодексу (далі – КК) або його кардинальна зміна, то зараз робоча група працює над новим КК України. Однією з кардинальних є проблема розробки ме-

тодологічних основ побудови та застосування кримінально-правових санкцій, що викликана потребами практики, тими труднощами, які часто виникають під час призначення покарання. Невдоволеність ефективністю кримінально-правових механізмів, особливо покарання, підштовхує до скорочення кримінально-правових заборон. Відтак, спроба змінити політику щодо кримінально-правових санкцій видається перспективною справою, хоча й доволі нелегкою. У новому КК України при побудові й застосуванні кримінально-правових санкцій треба враховувати не тільки результати, яких досягає держава в протидії злочинності, а й те, наскільки вони відповідають гуманістичним поглядам суспільства на сучасному етапі. Варто підтримати позицію науковців, за якою гуманізація системи призначення покарання в Україні є доцільною лише стосовно осіб, яких раніше не було засуджено за вчинення умисних злочинних діянь. Навпаки, стосовно деяких категорій осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини, необхідно посилювати кримінальну репресію.

Зрозуміло, що поряд із покараннями, які пов'язані з позбавленням волі, кримінальним законом будуть передбачені й інші, альтернативні види, а також вказані підстави звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання, звільнення від кримінального покарання з випробуванням тощо. Впровадження альтернатив у своїй більшості продиктоване неприйнятними умовами виконання покарань, котрі знаходяться на межі катування та жорстокого поводження із засудженими. Про це неодноразово зазначали фа-

хівці-практики та науковці. І, мабуть, не випадково, що новий міністр юстиції теж «відкрив» для себе цю несприятливу частину виконання покарань. Зокрема, він зазначив: «Зараз пенітенціарна система абсолютно анархічна, регіони зовсім не контролювані з центру. Вона потребує радикальних змін. Основна проблема – у фінансуванні, яке становить приблизно 30 % від необхідного. Ситуація жахлива. Це величезна інфраструктурна проблема, яку за рік точно не розв'язати. Тому потрібно докорінно змінювати підходи в законодавстві... Ми маємо змістити фокус на покарання, не пов'язані із позбавленням волі. Зараз половина людей, які в тюрмах, могли б туди не потрапити, якби з ними працювали поза межами тюрми. Це було б набагато дешевше для держави і корисніше для суспільства. Люди, яких ми відправляємо у тюрму, все одно звідти вийдуть і повернуться у соціум. Але в гіршому стані, ніж туди потрапили. І ми будемо їх зустрічати на вулицях. Тобто це величезна проблема, яку потрібно розв'язувати» [10]. Варто наголосити на тому, що ці спостереження не є новими. Відтак, ще раз постає питання про необхідність кропіткої праці щодо збалансованості КК та Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України.

Виконання покарань є важливим завданням ДКВС. А тому, якщо прийшов час змін до кримінального законодавства, це неодмінно потягне кардинальні, а не косметичні, зміни КВК України. Відтак, необхідно вести мову не про його оновлення, шляхом внесення змін та доповнень, а про модернізацію з повним переформуванням. Модернізація (англ. *modern* – сучасний, передовий) – це

оновлення KBK шляхом приведення його сутності та змісту у відповідність з новими потребами, що виникнуть із нового кримінального законодавства. Перед розробниками нового КК України, а згодом (маємо таку надію) і KBK України безумовно постане низка першочергових завдань та пошук шляхів вирішення. Адже складно буде виконати закон, коли немає чіткого визначення порядку і умов його виконання. Зрозуміло, що коло проблем буде предметом постійного обговорення фахівців.

Вимоги глобалізаційних процесів примушують розглянути ресурс кримінально-виконавчої політики з точки зору реалій сьогодення і перспективних можливостей для досягнення її цілей. Варто зауважити, що впровадження в практичну площину політики потребує значного ресурсного забезпечення: ідеологічного, правового, організаційного, матеріально-технічного тощо. Сьогодні держава значною мірою покладає це питання на органи виконання покарань, проте за своїми ресурсними можливостями вони не в змозі охопити багатогранність її проблем. Проте є проблеми, котрі виникають у зв'язку з модернізацією кримінально-виконавчої політики в частині забезпечення безпеки засуджених, у т.ч. запобігання злочинам. Як видається, запобігання злочинам у місцях позбавлення волі необхідно розглядати у таких напрямках: 1) запобігання вчиненню правопорушень з боку засуджених; 2) запобігання вчиненню нових злочинів засудженими; 3) загальну превенцію, запобігання вчиненню нових злочинів іншими особами (у т.ч. щодо персоналу та самим персоналом).

Ще одне питання, котре варте особливої уваги – це проблеми, пов'язані із виправленням та ресоціалізацією засуджених (мета покарання). Не підтримуючи та не спростовуючи існуючі теорії щодо виправних можливостей покарання, лише підкреслю, що цілі покарання є не тільки кінцеві (на чому наголошує законодавець), а й проміжні. Більш того, частина цілей є мало досяжними, особливо в умовах жорсткої ізоляції засудженого від суспільства. Саме тому у новому КК України необхідно вишукати сучасний підхід до окреслення можливих цілей покарання. На нашу думку, по-новому треба розглядати ідеї каяття, як можливість виправлення, каяття за вчинені суспільно небезпечні діяння, духовне відродження, можливість заслужити прощення у Бога, в сім'ї, у близьких людей і, взагалі, в житті суспільства.

Загальновідомо, що більшість людей стримує від вчинення правопорушення чи злочину не страх перед покаранням, а самоконтроль, сумління та інші позитивні чинники. Так, В. К. Грищук слушно зазначає, що «людина, яка усвідомлює кримінально-правові заборони, їх суть і призначення, не буде вчиняти їх порушення, тобто буде поводити себе щодо них відповідально» [11, с. 45]. Такі висновки не піддаються сумніву, але не повною мірою поділяються суспільством. Часто воно зорієнтовано на застосування каральної політики, а саме засудження до позбавлення волі [12]. Суспільна думка останнім часом підтримується законодавцем, що збільшує санкції, не дозволяє широко застосовувати альтернативні позбавленню волі види покарань, призводить до хибних на-

слідків, які несуть загрозу і суспільству, і державі (достатньо проаналізувати зміни та доповнення до КК України протягом хоча б 2014–2019 рр.). Але дивлячись на сучасне ускладнення кримінологічної ситуації у суспільстві, необхідно переборювати репресивну свідомість населення, розвінчувати міфи про всесильність тюремного ув'язнення. Якщо це потрібно, необхідно ще раз переглянути перелік діянь, що визнаються злочинами і, по можливості, перенести їх у площину адміністративних чи цивільно-правових відносин. Відтак, логічним є широкомасштабне втілення пробації, про що постійно йдеться. Тому варто підтримати послідовну позицію Міністерства юстиції України щодо розгалуженої системи пробаційних центрів по всій країні, котра сприятиме демілітаризації системи, зменшить навантаження на слідчі ізолятори, виправні й виховні колонії. Незважаючи на безумовно позитивні напрями цієї роботи, треба критично ставитися до реформаторських процесів, звернути увагу на прорахунки й недоліки, постійно стежити за діяльністю КВС, підштовхувати її до зрушення й наближення до міжнародних стандартів [13].

Нарешті, необхідно обов'язково враховувати питання персоналу КВС, адже він є важливою складовою ресурсного забезпечення, що дає змогу досягати цілей, які ставляться перед системою виконання покарань. Джеймс Мак-Манус дуже влучно з цього приводу, зазначив: «Ми ніколи не навчимося поважати права ув'язнених, якщо ми не почнемо посправжньому поважати права в'язничного персоналу. Якщо хтось розраховує на те, що персонал стави-

тиметься до в'язнів, як годиться, коли в той же час до нього не ставляться порядно, то він дуже помиляється. Ми повинні захищати права в'язнів, але й потрібно дбати про права персоналу... Отож, вправне спорядження, належний відпочинок, належна тривалість відпустки, достатня кількість програм професійної підготовки персоналу і звичайно ж система внутрішнього розгляду скарг, які можуть виникати у ваших підлеглих – це вимоги, які необхідні для забезпечення належної роботи персоналу, а отже поваги прав в'язнів» [14, с. 5–6]. Звісно, що в рамках однієї публікації неможливо охарактеризувати питання підбору персоналу, його правовий, економічний та соціальний захист, але вважаю, що ці питання є одними з ключових для успішного виконання персоналом наданих власних повноважень щодо засуджених. Все ж не можу не висловити своєї думки щодо «престижності професії персоналу ДКВС», про що постійно наголошують представники Міністерства юстиції України. Престиж (фр. prestige – авторитет, повага) – громадська оцінка суспільної вагомості індивіда, соціальної групи, професії, організації, певної норми тощо. Практично тісно переплітається з авторитетом, повагою, має значний вплив на мотиви поведінки людей, на їхні рішення і дії. Престиж професії – це феномен суспільної свідомості, у якому опосередковано відбивається існуюча в суспільстві ієрархія професій, видів трудової діяльності, що визначається розходженням в ступені складності й відповідальності праці, тривалістю необхідної для неї професійної освіти, рівнем її оплати тощо. Престиж професії має відносну

самостійність від об'єктивного положення професій у суспільстві, а шкала престижу професії – відносну стійкість. Навіть малоосвіченій людині зрозуміла невідповідність між ступенем складності професії, відповідальністю праці, тривалістю необхідної для неї професійної освіти та рівнем її оплати. Зважаючи на це, необхідно вести мову не про престиж, а про соціальну значущість професії. Таким чином, цілком зрозумілими будуть розробка і впровадження механізму захисту прав, свобод, честі і гідності персоналу, їх ділової репутації.

Висновки. Сучасна кримінально-виконавча система вкотре піддається реформуванню. Європейський вибір України, приєднання її до європейського правового поля викликало необхідність реформування законодавства України згідно з міжнародними документами про права людини та взятими на себе правовими зобов'язаннями, безумовного дотримання ратифікованих Верховною Радою найважливіших європейських правових актів, зокрема Конвенції з прав людини та Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, які є документами прямої дії. Ці документи повинні мінімізувати шкідливі наслідки покарання. Тому зараз ми спостерігаємо зміну вектору кримінально-виконавчої політики, котра має доволі розгалужений арсенал заходів, передусім визначення основних напрямів КВС в питаннях виконання і ефективності покарань, додержання законності, недопущення випадків катувань та жорстокого поводження із засудженими, застосування альтернативних

позбавленню волі видів покарань. Відтак, необхідно не тільки відстежувати зміни, що проходять у кримінально-правовій площині, а й діяти паралельно з реформуванням усієї системи правосуддя. Так, враховуючи новації КК України при формуванні нового кримінально-виконавчого законодавства одним із важливих завдань є пошук оптимального балансу у використанні методів переконання, заохочення та примусу, для того щоб покарання, зокрема, не тільки відповідало тяжкості злочину та особі, котра відбуватиме певний вид покарання, а й було справедливим і достатнім, що зменшить рецидив злочинів.

Необхідним є поступове нарощування розумної альтернативи установам виконання покарань у виді позбавлення волі, а саме зміцнення органів пробації. Ось тут дуже важливим є розуміння, що займатися порушником, який отримав покарання, має не тільки ДКВС та система пробації, які мають певні методики та свої інструменти, щоб ізолювати злочинця, запобігти повторному злочину, а й загалом суспільство. Цілком очевидним вбачається потреба глибокого переосмислення підходів каральної політики держави, поступова зміна суспільної думки, коли громадяни повинні зрозуміти і підтримати позиції, за якими існує необхідність обмеження на законодавчому рівні застосування такого виду покарання, як тривале позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі, оскільки жодна «тюрма» не може бути ідеальною та виправити злочинця. Водночас, відштовхуючись від принципу невідворотності покарання, треба знайти шляхи впливу на засуджених, завдя-

ки чому у особи повинна змінитися не тільки реальна поведінка, а й погляди та внутрішня свідомість.

Сьогоднішня система виконання покарань знаходиться у незадовільному стані через її хронічне недофінансування, відсутність постійної допомоги з боку суспільства та держави. Вирішуючи питання щодо утримання засуджених, їх безпеки та ін., варто не забути і про персонал. Оскільки праця в системі виконання покарань не є престижною, але має велике суспільне значення, бажано

сформулювати систему стимулювання такої діяльності.

Ця публікація лише торкнулася деяких проблем функціонування кримінально-виконавчої системи та її реформування. Насправді питань виникає набагато більше, а тому давайте обмінюватись думками, обговорювати проблеми, висувати нові ідеї (можливо, на перший погляд, навіть нереальні для їх здійснення), підтримувати розумні ініціативи й контролювати виконання програм, що запроваджуються в ході реформ.

Список використаних джерел

1. Бараш Є. Ю. Концептуальні засади реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та пробації. *Право України*. 2019. № 7. С. 14–39.
2. Денисова Т. А. Криза призначення, виконання, відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк та шляхи її подолання. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень* / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. А. Музики. Київ : КЮІ КНУВС, 2005. С. 324–332.
3. Денисова Т. А. Зменшення репресій – зменшення рецидиву злочинів. *Актуальні проблеми кримінології та кримінальної психології*. Одеса : Фенікс, 2007. С. 68–76.
4. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз: монографія. Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2007. 340 с.
5. Кримінально-виконавче право: навч. посіб. 2-ге вид., зм. і доп. / Бадіра В. А., Денисов С. Ф., Денисова Т. А., Мінаєв М. М., Хашев В. Г. ; за ред. Т. А. Денисової. Київ : Істина, 2010. 480 с.
6. Денисова Т. А. Напрямки реформування пенітенціарної системи України: навч. посіб. Запоріжжя : КПУ, 2011. 27 с.
7. Денисова Т. А. Ресурсні можливості кримінального та кримінально-виконавчого законодавства України. *Право та державне управління*. 2016. № 2. С. 84–88.
8. Денисова Т. А. Визначення ефективності виправного впливу на осіб, засуджених до позбавлення волі. *Право України*. 2019. № 7. С. 108–125.
9. Денисова Т. А. Чи потрібна модернізація кримінально-виконавчого законодавства? *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2 (8). С. 73–83. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2019.2.07>.
10. Мalyuska Д. Якщо у державних суддів буде ефективний конкурент – приватні суди, вони автоматом почнуть працювати краще. Цензор. Нет. 12.09.2019 р. URL: https://censor.net.ua/resonance/3147992/mnstr_yustits_denis_malyuska_yakscho_u_derjavnih_suddv_bude_efektivniyi_konkurent_privatn_sudi_voni (дата звернення: 14.09.2019).
11. Гришук В. К. Окремі аспекти концепції позитивної (перспективної) кримінально-правової відповідальності людини: *Актуальні проблеми кримінального права та процесу*: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конференції (м. Кривий Ріг, 16 червня 2017 р.) / ред. кол.: О. О. Волобуєва, О. В. Одерій, Т. О. Лоскутов, А. С. Політова. Кривий Ріг : Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2017. 287 с.

12. Денисова Т. А. Правосвідомість суспільства та питання призначення і відбукання покарання. *Вісник прокуратури*. 2006. № 8. С. 94–101.
13. Денисова Т. А. «Маленькі» проблеми масштабної реформи кримінально-виконавчої системи. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 4. С. 143–152.
14. Мак-Манус Дж. Роль персоналу у забезпеченні прав людини у в'язниці. *Аспект: інформаційний бюлетень*. 2003. № 2(10). С. 5–9.

References

- Barash, Ye.Yu. (2019). Konceptualni zasady reformuvannya Derzhavnoyi kriminalno-vikonavchoyi sluzhbi Ukrayini ta probaciyi. *Pravo Ukrayini*, 7, 14–39 [in Ukrainian].
- Denisova, T. A. (2005). Kriza pryznachennya, vikonannya, vidbuvannya pokarannya u vidi pozbavlennya voli na pevnij strok ta shlyahi yiyi podolannya. *Problemi penitenciarney teoryi i praktiki: Shorichnij byuleten /Za zag. red. d-ra yurid. nauk, prof. A. A. Muziki*. Kiyiv: KYU KNUVS [in Ukrainian].
- Denisova, T. A. (2007). Zmenshennya represij – zmenshennya recidivu zlochiniv. *Aktualnye problemy kriminologii i kriminalnoj psihologii*. Odessa: Feniks [in Ukrainian].
- Denisova, T. A. (2007). *Pokarannya: kriminalno-pravovij, kriminologichnij ta kriminalno-vikonavchij analiz*. Zaporizhzhya: Vid-vo KPU [in Ukrainian].
- Kriminalno-vikonavche pravo* (2010). Za red. T. A. Denisovoyi. Kiyiv [in Ukrainian].
- Denisova, T. A. (2011). *Napryamki reformuvannya penitenciarney sistemi Ukrayini*. Zaporizhzhya: KPU [in Ukrainian].
- Denisova, T. A. (2016). Resursni mozhlivosti kriminalnogo ta kriminalno-vikonavchogo zakonodavstva Ukrayini. *Pravo ta derzhavne upravlinnya*, 2, 84–88 [in Ukrainian].
- Denisova, T. A. (2019). Vyznachennya efektyvnosti vipravnogo vplivu na osib, zasudzhenyh do pozbavlennya voli. *Pravo Ukrayini*, 7, 108–125 [in Ukrainian].
- Denisova, T. (2019). Is it necessary to modernize the criminal-executive legislation? *Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine*, 2, 73–83. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2019.2.07> [in Ukrainian].
- Malyuska, D. Yaksho u derzhavnih suddiv bude efektyvnij konkurent – privatni sudi, voni avtomatom pochnut pracuyvati krashe. *Cenzor. Net*. 12.09.19 r. URL: https://censor.net.ua/resonance/3147992/mnstr_yustits_denis_malyuska_yakscho_u_derjavnih_suddiv_bude_efektyvniyi_konkurent_privatn_sudi_voni (data zvernennya: 14.09.2019) [in Ukrainian].
- Grishuk, V. K. (2017). Okremi aspekty koncepciyi pozytyvnoyi (perspektyvnoyi) kriminalno-pravovoyi vidpovidalnosti lyudini. *Aktualni problemy kriminalnogo prava ta procesu: Materiali III Vseukrayinskoyi naukovopraktychnoyi konferencyi (m. Kriviy Rig, 16 chervnya 2017 roku)*. Red. kol.: O. O. Volobuyeva, O. V. Oderij, T. O. Loskutov, A. S. Politova. Kriviy Rig: Poligrafichna kompaniya «Gelios-Print» [in Ukrainian].
- Denisova, T. A. (2006). Pravosvidomist suspilstva ta pitannya pryznachennya i vidbuvannya pokarannya. *Visnik prokuraturi*, 8, 94–101 [in Ukrainian].
- Denisova, T. (2018). «Small» problems of large-scale reform of the penitentiary system. *Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine*, 2, 96–104 [in Ukrainian].
- Mak-Manus, Dzh. (2003). Rol personalu u zabezpechenni prav lyudini u v'yaznici. *Aspekt: informacijnij byuleten*, 2(10), 5–9 [in Ukrainian].

T. Denysova, Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Ukrainian Criminal Law Association, Member of the Presidium
ORCID: 0000-0003-4346-4502

Search for answers to ambitious programs for reforming the penal system of Ukraine: from legislation to staffing

The article summarizes the list of problems facing the penal system of Ukraine during the new round of its reform. These include: lack of coherence between criminal law and criminal-executive policy; violation of the rights of convicted persons; instability of theoretical approaches to lawmaking; problems in the functioning of the penal system; complications of the process of execution and serving sentences; underfunding of the system, especially correctional and educational colonies; poor medical support; problems of social protection of personnel.

An interim conclusion is given that a large-scale reform of the penal executive policy will provide a new impetus for updating the penitentiary system, including thanks to the achievements of science, the formation and streamlining of the system, filling in the existing gaps in the legislation and the practice of its application. It is indicated that in assessing the prospects for the next decade, it is worth abandoning a simple extrapolation of existing trends into the future and determining, or at least expressing, discussions about possible future directions in the development of the penal system of Ukraine.

The analysis of the current state of the problems of legislative support of the functioning of the penal system, the process of execution and serving sentences, as well as penal law. It is noted that scientists of Ukraine pay attention to improving the legislative framework; the introduction and development of social rehabilitation and the integration of prisoners into society. Special attention is paid to improving the conditions of detention of prisoners, their safety, the introduction of new, more effective methods for the execution of sentences and other measures of criminal law influence.

The main issues of criminal law and criminal-executive policy are identified. The ways of priority actions are named: from legislative registration of the activity of the penal system, the functioning of the process of execution and serving sentences to staffing.

The directions of reforming the Criminal Code of Ukraine are considered. Particular attention is paid to the system of criminal punishments, the problems of building sanctions, the appointment and execution of punishments. The necessity of modernization and adoption of the new penal legislation of Ukraine is noted.

It is indicated that the introduction of a criminal-executive policy into practice requires significant resource support: ideological, legal, organizational, logistical, etc. Today, the state largely places this issue on the penal authorities, however, in terms of their resource capabilities, they are not able to cover the diversity of its problems.

The problems that arise in connection with the modernization of the criminal-executive policy in terms of ensuring the safety of convicts, including crime

prevention. It seems that the prevention of crime in places of deprivation of liberty should be considered in the following areas: 1) prevention of offenses by convicts; 2) prevention of the commission of new crimes by convicts; 3) general prevention, prevention of the commission of new crimes by other persons (including in relation to the staff and the staff themselves). The issues of correction and resocialization of convicts are considered.

The tasks of working with staff are defined. It is pointed out that it is necessary to take into account the social and professional issues of the staff, since it is an important component of resource support, which allows us to achieve the goals facing the penal system.

Keywords: *penal system; penal policy; legislation; reform; convicts; personal.*